

Із впровадженням нової моделі організації міжбюджетних відносин значно збільшилась кількість бюджетів, яким передбачена реверсна дотація, що свідчить про підвищення рівня фінансової самодостатності місцевих бюджетів. Так, реверсна дотація, яка була передбачена у 2015 р. у державному бюджеті обсягом 3644,2 млн. грн. перераховувалась із 6 обласних бюджетів, 71 бюджету міст обласного значення, 25 бюджетів районів. У 2016 р. реверсну дотацію до державного бюджету перераховували 6 обласних бюджетів, 52 бюджети міст обласного значення, 99 районних бюджетів, 16 бюджетів об'єднаних територіальних громад. У 2017 р. у порівнянні з 2016 р. кількість бюджетів, яким передбачена реверсна дотація зросла на 46, а її обсяг заплановано у сумі 3922,9 млн. грн.

Загалом міжбюджетні трансферти у формуванні дохідної частини державного бюджету не відіграють значної фіскальної ролі, але ефективна організація міжбюджетних відносин має надзвичайно вагомe значення у розвитку системи державних фінансів країни. Завдяки міжбюджетним трансфертам має здійснюватись справедливе фінансове вирівнювання обсягів фінансових ресурсів між бюджетами різних рівнів бюджетної системи. А також в результаті, зповинні меншуватись значні відмінності в соціально-економічному розвитку регіонів, забезпечуватись належний рівень соціального добробуту населення та економічне зростання країни.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Лободіна З.М. Міжбюджетні трансферти: реалії надання та шляхи удосконалення в контексті зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування / З.М. Лободіна // Економіка, фінанси, право. – 2016. – №7. – С.23–25.

Дзюбій Ілона

*Студентка групи ФУДзм-21
Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидор І.П.*

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ

Значні обсяги державного боргу України та стрімка динаміка його зростання упродовж останніх декількох років створюють передумови для формування серйозних боргових загроз для національної економіки. У цьому контексті важливими завданнями державної ваги є не лише постійний моніторинг загального обсягу державного боргу України з

метою недопущення його збільшення понад безпечну межу, а й пильне спостереження за динамікою складових державного боргу та оптимізація його структури. Адже структура державного боргу, будучи важливим унаочненням основних боргових параметрів, визначає характер та, певною мірою, інтенсивність впливу державного боргу на соціальні й економічні процеси у державі.

Насамперед, варто зазначити, що в Україні визначають і статистично обліковують державний та гарантований державою борг. Таким чином, за ознакою умовності державний борг класифікують на прямий та

гарантований. При цьому прямий державний борг утворюється внаслідок безпосередніх запозичень уряду, а гарантований – внаслідок позик та кредитів, залучених суб'єктами господарювання – резидентами України під державну гарантію виконання боргових зобов'язань [4, с. 38].

Поточна економічна ситуація в Україні характеризується вагомим зростанням боргового навантаження, що виступає одним з базових факторів гальмування розвитку економіки країни. Основними причинами зростання обсягу державного боргу в 2014–2015рр. стали наступні:

- політична криза, анексія АР Крим та тривалий військовий конфлікт на сході країни;

- глибока економічна рецесія, викликана перегрупуванням економічних зав'язків з міжнародними партнерами та руйнуванням інфраструктури та промислових об'єктів на частині території країни;

- фінансування за рахунок державних запозичень дефіциту державного бюджету, зростання якого обумовлене в значній мірі збільшенням видатків на оборону та обслуговування державного боргу;

- необхідність потужної державної підтримки державних підприємств та банків, зокрема НАК «Нафтогаз України» тощо.

За підсумком останніх двох років сукупний обсяг державного боргу зріс більш ніж на 40% до 1 571,77 млрд. грн. (табл. 1). Загалом динаміка державного прямого та гарантованого боргу у період 2007–2015 рр. характеризується зростанням у 17,7 разів, а у відсотках до ВВП – на 67,1%.

Характерною особливістю структури джерел фінансування Державного бюджету України є домінування у ній зовнішніх та внутрішніх запозичень. Так, за аналізований період динаміка зовнішнього державного боргу вказує на зростання цього показника з 53,5 млрд. грн. до 825,9 млрд. грн. або у 15,4 раза, а внутрішнього державного боргу з 17,8 млрд. грн. до 508 млрд. грн. або у 28,5 раза.

Використання позикових ресурсів для покриття дефіциту основного фінансового плану України, який у 2009 – 2015 рр. перевищував економічно безпечний рівень 3% від ВВП, призвело до нарощення боргових зобов'язань держави і погіршення стану її боргової безпеки.

**Динаміка державного й гарантованого державою боргу
України у 2007–2015 рр.**

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Державний прямий та гарантований борг:									
у млрд. грн.	88,7	189,4	317,9	432,3	473,1	515,5	584,4	1100,8	1571,8
У % до ВВП	12,3	19,9	34,8	39,9	35,9	36,5	39,9	70,3	79,4
Державний прямий борг України, млрд. грн.	71,3	130,7	227,0	323,5	357,3	399,2	480,2	947,0	1333,9
у тому числі:									
зовнішній	53,5	86,0	135,9	181,8	195,8	208,9	223,3	86,0	825,9
внутрішній	17,8	44,7	91,1	141,7	161,5	190,3	256,9	461,0	508,0

Примітка. Розраховано та побудовано автором за даними [1; 3].

Зважаючи на те, що проблема навантаження державного боргу є більш гострою у випадку із зовнішнім боргом (адже країна може потрапити в політичну чи економічну залежність від кредиторів, стикається із явищем втечі капіталу за кордон тощо), в теоретичному плані внутрішня заборгованість держави вважається більш привабливою, ніж зовнішня. Тому, зовнішні позики спричинюють ризики, котрі відсутні у випадку із внутрішніми запозиченнями [1, с. 51]. А тому в останні роки спостерігається значне зростання внутрішньої заборгованості держави внаслідок випуску і поширення облігацій внутрішньої державної позики.

Важливою ж позитивною рисою й перевагою внутрішніх державних позик є те, що кредитори-резиденти, виявляючи довіру до держави, одночасно стають більш зацікавленими в ефективному управлінні економікою та у кредитоспроможності уряду. Це посилює політичну активність і громадський контроль за використанням бюджетних коштів. Тому доцільно розміщувати внутрішні державні позики серед якомога ширших верств населення [3].

В Україні з часу здобуття нею незалежності зовнішня складова державного боргу була завжди більшою, ніж внутрішня. Упродовж останніх років спостерігалось поліпшення структури державного боргу України в розрізі його зовнішньої та внутрішньої складових, тобто частка внутрішнього державного боргу зростала і у 2013 р. перевищила частку зовнішнього державного боргу в його загальній структурі.

Багато науковців і практиків зазначають, що зростання в останні роки обсягу державного боргу обумовлено девальвацією національної валюти. Як приклад, рекордне зростання державного боргу в гривневому еквіваленті відбулося в лютому 2015 р. внаслідок різкої девальвації. Нагадаємо, найнижчий офіційний курс гривні було зареєстровано 26 лютого 2015 р. – 3 001,01 грн. за 100 дол. США. При цьому на готівковому ринку курс долара США сягнув, в середньому, 31 грн./дол. США (придбання) та 37 грн./дол. США (продаж).

Однією з ключових актуальних причин девальвації національної валюти виступає скорочення валютних надходжень від експорту. Наразі експорт є практично єдиним джерелом надходження валюти в умовах обмеженого притоку інвестицій і закритого боргового ринку. Підставами для такої тенденції є, поряд із стагнаційними процесами в українській економіці, загальносвітове зниження цін на продукцію хімічної та металопромисловості, сільського господарства тощо, що є основними статтями українського експорту. Крім цього, обмеження транзиту українських товарів через українсько-російську ділянку кордону також призводять до падіння обсягів експорту українських товарів до окремих країн [1].

Одним з положень угод українського уряду з МВФ є досягнення відношення обсягу державного боргу на рівні 70% від ВВП у 2020 р. Згідно з попередніми даними, сукупний обсяг державного боргу, приведений до гривневого еквіваленту, перевищує 100% від ВВП у фактичних цінах за результатом 2016 р.

Для характеристики стану боргової безпеки держави у світовій практиці використовують і показник, який характеризує питому вагу платежів за державним боргом у витратах бюджету. Так, станом на 01.01.2015 загальний обсяг витрат на погашення й обслуговування державного боргу становив 171,8 млрд. грн. або 32,4% усіх витрат державного бюджету, що на 10 в.п. більше порівняно з 2013 р. та на 28,5 в.п. – порівняно з 2008 р. [2, с. 126].

Необхідність збільшення видатків на обслуговування державного боргу з 34,4 млрд. грн. у 2013 р. до 51,0 млрд. грн. у 2014 р. (або на 48,4%) суттєво зменшила можливість фінансування інших статей та ефективність видаткової частини державного бюджету загалом [6, с. 5].

Таким чином, на сьогодні розмір державного боргу України відповідно до наведених вище параметрів є надто загрозливим для економіки.

Як наслідок, не виважена політика боргового фінансування хронічного дефіциту Державного бюджету України, що проводилась упродовж останнього десятиліття призвела до занурення країни у боргову кризу, проявами якої є зростання до загрозливих параметрів боргового

навантаження і, як наслідок, висока ймовірність суверенного дефолту. Тому, підвищення рівня боргової безпеки України вимагає оптимізації не лише боргової, але і фіскально-бюджетної політики. Зокрема, подоланню боргової кризи в Україні сприятимуть:

- активізація структурних реформ у секторі загального державного управління спрямованих на підвищення ефективності використання бюджетних коштів;

- спрямування зовнішніх та внутрішніх запозичень, що залучаються для покриття дефіциту державного бюджету на фінансування інноваційно-інвестиційних проектів;

- оптимізація валютної та строкової структури державних зобов'язань;

- посилення контролю за випадками ухилення від сплати податків;

- зниження вартості обслуговування державного боргу;

- прийняття базового закону про державний борг, який би систематизував усі положення окремих нормативних актів з питань управління, погашення і обслуговування державного боргу.

Оптимізація боргової політики України потребує розробки та впровадження цілісної стратегії, яка поєднуватиме завдання удосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення боргової політики, коротко- та середньострокові орієнтири управління державним боргом, інструменти радикального підвищення ефективності інвестиційної складової бюджетних видатків та довгострокові завдання переорієнтації боргової політики, зменшення боргового тягаря та розвитку альтернативних неборгових інструментів фінансування бюджетних видатків [5].

Лише ефективний менеджмент дефіциту державного бюджету та збалансована боргова політика можуть забезпечити міцне підґрунтя для неухильного економічного поступу та здійснення глибоких структурних соціально-економічних перетворень в Україні.

Література:

1. Аналітична записка «Аналіз сучасного стану державного боргу та ключові напрями забезпечення боргової безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_analit/derzh_borg.pdf.

2. Грубляк О.М. Стан та стратегічні напрями боргової політики України в контексті державної фінансової політики економічного зростання / О.М. Грубляк // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2013. – Вип. 4. – С. 251–258.

3. Державний та гарантований державою борг України станом на 31.12.2015 (за ознакою умовності) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/statystichni-materialy-shchodo-derzhavnoho-ta->

harantovanoho-derzhavoiu-borhu-ukrainy-u--rotsi?category=borg&subcategory=statistichna-informacija-schodo-borgu.

4. Лубкей Н.П. Структура державного боргу України / Н.П. Лубкей // Світ фінансів. – 2013. – Вип. 3. – С. 38–48.

5. Мелих О.Ю. Дефіцит державного бюджету як індикатор боргової безпеки України / О.Ю. Мелих // Ефективна економіка. – 2016. – №4.

6. Мелих О.Ю. Бюджетний дефіцит та його вплив на стан боргової безпеки України / О. Мелих // Перші наукові читання пам'яті С.І. Юрія: збірник наукових праць [Тернопіль, 26 листопада 2015 р.] / за ред. д.е.н., проф. О.П. Кириленко. – Тернопіль: Видавництво «Вектор», 2015. – С. 123–127.

Дубик Марія

Студентка групи ФУМзм-21

Науковий керівник – к.е.н., доцент Квасниця О.В.

ТЕОРЕТИЧНІ ДОМІНАНТИ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

На сьогоднішній день в Україні ключова роль в розвитку системи фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування належить саме реалізації політики бюджетної децентралізації, оскільки основу даної системи складають місцеві бюджети. При цьому слід зауважити, що процес становлення та імплементації положень бюджетної децентралізації в Україні проходить достатньо повільно та з певними складнощами. Питання децентралізації, є особливо актуальним для України, так як вона покликана забезпечити перерозподіл повноважень між рівнями влади, перерозподіл фінансових ресурсів та створення самодостатніх територій.

У 2015 р. було створено 159 об'єднаних територіальних громад, в 2016 р. – ще 198. Тобто, на початок 2017 р. в Україні успішно функціонує 367 об'єднаних територіальних громад. Однак формуванню нових об'єднань територіальних громад часто протидіють на місцевому рівні, через різне бачення доцільності їх створення місцевих осередків партійних організацій, адже розглядають об'єднання територіальних громад не з точки зору подальшого розвитку, а через призму електоральних симпатій виборців на тій чи іншій території [5].

Децентралізація, реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні є вихідною умовою для формування дієвих стимулів регіонального розвитку, для успішного здійснення реформ на місцевому, регіональному рівні, реальним підґрунтям яких є формування дієвих економічних стимулів до саморозвитку територіальних громад.

Децентралізація дала змогу суттєво розширити дохідну частину місцевих бюджетів за рахунок збільшення ставки відрахувань окремих